

Denne artikkelen er hentet fra www.aftenposten.no

Adressen til artikkelen er <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article.jhtml?articleID=360618>

Oppdatert: 08.07.2002, kl 23:36

Terrorkrigens globale trylleformular

Direktør ved Institutt for fredsforskning Stein Tønnesson spør om vi bør forstå terrorkrigen som en "global borgerkrig" mellom Al-Qaida og USA. Det bør vi ikke gjøre. For da risikerer vi å glemme hvordan terrorkrigen er blitt en politisk trylleformel for enhver stat som ønsker å bruke makt mot nær sagt hvem som helst.

Begrepet "global borgerkrig" legitimerer Al-Qaida som en politisk bevegelse for hele den muslimske verden, påpeker **Henrik Thune**, forsker ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI). Begrepet ble lansert av Stein Tønnesson, direktør ved Institutt for fredsforskning (PRIO), i Aftenpostens kronikk 28.06. og under Historiedagene i Oslo 29.06.

Politiske begreper skal man ikke kimse av. De former forståelse av virkeligheten, styrer forskning, og legitimerer politikk. Dette vet PRIOs direktør, Stein Tønnesson. Derfor må man ta det alvorlig når han nå vil innføre et nytt begrep for å forstå den USA-ledede krigen mot terrorisme etter 11. september.

Begrepet er "global borgerkrig" (Historiedagene 29.06., Aftenposten 28.06.). Det er et pussig valg. Ikke fordi begrepet ikke gir mening. Det gjør det, men det er en mening som både legitimerer Al-Qaida som en politisk bevegelse for hele den muslimske verden, og også tilslører hvordan terrorkrigen misbrukes av sterke stater.

Spørsmålet er altså dette: Hva slags krig er vi inne i etter 11. september? Er det en "global borgerkrig" som i hovedsak ikke er en krig mellom stater, men mellom to grupperingers plass i verdenssamfunnet (en USA-dominert og en muslimsk)?

Global er terrorkrigen selvsagt, men noen borgerkrig er det ikke snakk om. Borgerkrig er en væpnet kamp mellom to eller flere grupperinger om kontroll av *statsmakt*. 1990-tallets blodige konflikt mellom ulike klaner i Somalia er sånn sett en tradisjonell borgerkrig. Det samme var den drøyt tyve år lange krigen i Afghanistan, riktignok med destruktiv internasjonal innblanding fra Sovjetunionen.

Borgerkriger kan også være globale. De europeiske religionskrigene frem mot Westfalerfreden i 1648 er, i datidens målestokk, et eksempel på en slik krig. Den kalde krigens rivalisering mellom to samfunnssystemer er muligens et annet. Begrepet "global borgerkrig" kan altså gis et visst historisk belegg. Men begrepet fanger ikke inn vår umiddelbare samtid. Dette er det iallfall to grunner til.

For det første: Al-Qaida lar seg vanskelig forstå som et politisk prosjekt rettet inn mot å overta og kontrollere statsmakt på en global skala. Så vidt jeg vet har ingen seriøse amerikanske politikere etter 11. september påstått at angrepene mot USA var båret frem av drømmen om å underlegge seg Washington og New York. De samme politikerne har heller ikke lagt særlig vekt på at fremtidens trusler fra Al-Qaida i og for seg har å gjøre med faren for maktovertagelse av stater noe sted i verden.

Begrepet "borgerkrig" gir sånn sett liten mening. Eller snarere, begrepet gir mening, men bare dersom man skulle mene at Al-Qaida og dets assosierte grupper representerer en hel muslimsk verdens almene kamp "om den muslimske verdens stilling innenfor et globalisert, USA-dominert verdenssamfunn". Men Al-Qaida er ikke et politisk parti for den muslimske verden. Når Tønnesson altså antyder det motsatte, er dette neppe grundig gjennomtenkt.

For det andre: Det er misvisende utelukkende å se på terrorkrigen som en kamp mot Al-Qaida, og en krig som ikke foregår mellom stater. Mange europeere skulle gjerne ønsket at det var annerledes, men USAs krig mot terrorisme er i overraskende grad orientert nettopp mot stater.

I seg selv er terrortrusselen en amorf organisme, en trussel som hverken krever territorium eller stater for å eksistere. Territoriell ekspansjon, tradisjonell militærmakt, avskrekking etc. er derfor bare i begrenset grad en relevant del av kampen mot terrorisme. På den måten kan man si at den klassiske sikkerhetspolitikken bryter sammen. Men USAs antiterrorpolitikk, også etter Talibans fall i november i fjor, holder allikevel i vesentlig grad fast ved den klassiske sikkerhetspolitikken koblet til stater.

Det klareste uttrykket for dette er "ondskapens akse", presentert av president Bush i januar i år. Ved å løfte frem "ondskapens akse" plasserte presidenten terrorkrigen innenfor et kjent landskap for amerikanerne. Terrorismen veves inn i det som uten sammenligning har vært det viktigste fiendebilde i amerikansk utenrikspolitikk på 1990-tallet, de såkalte "røverstatene" ("rogue states"). Med ett blir regimeendring i Irak, Iran, Nord-Korea, og, etter USAs utvidelse av "ondskapens akse" i mai, i Syria, Libya og Cuba ensbetydende med terrorbekjempelse og 11. september.

Det er verdt å legge merke til at dette skjer uten at det er etablert faktiske koblinger mellom de ulike statene som inngår i "aksen", eller mellom de enkelte statene og Al-Qaida.

Mannen som sies å ha funnet på "ondskapens akse", taleskriveren David Frum, er nå kastet ut av Det hvite hus, visstnok fordi hans kone sirkulerte en e-post der hun skrøt offentlig av mannens bragd. Men Frums konstruksjon er ikke død. Tvert imot, i juni oppgraderte presidenten "ondskapens akse" til en offisiell utenrikspolitisk doktrine som åpner opp for preventive angrep og regimeendringskriger mot "røverstater". Begrunnelsen for doktrinen er ifølge Bush at USAs sikkerhet "krever forutseenhet" og at "vi ikke kan vente til trusler er materialisert".

Poenget er ikke om man er for eller mot en eventuell krig mot Irak eller andre "røverstater", og om man tror "ondskapens akse" finnes eller ikke. Poenget er at USAs krig mot terrorisme ikke er en nye type krig løsrevet fra stater.

Den kanskje viktigste kritikken av USAs politikk er tvert om at USA har en påfallende tendens til å fortolke terroren slik at deres eget militære hegemoni gjøres direkte relevant.

Terrortrusselen kobles til territorium og stat. Dermed blir militærmakt holdt frem som løsningen på terrorens problem. Ikke desto mindre forblir terrorismen en statsløs trussel som kan vokse ut av en studenthybel i en hvilken som helst storby midt i Europa.

Tønnesson skal ha all ære av å reise et viktig spørsmål til debatt: Hva slags global politisk orden er i ferd med å vokse ut av 11. september? Jeg skal forsøke å gi tre hurtige svar i form av tre faresignaler:

1) Balansepunktet i internasjonal politikk er endret: Den tradisjonelle horisontale maktkampen mellom stormakter er blitt erstattet av en vertikal kamp mellom forente stormakter og ikke-statlige grupperinger og trusler.

I utgangspunktet er dette stabiliserende. Faren er imidlertid at "terrorisme" som felles fiende kan defineres etter staters eget forgodtbefinnende - for å legitimere russisk krigføring i Tsjetsjenia,

Israels maktbruk, innstramninger overfor opposisjonelle i Kina, eller å begrunne Indias trussel om krig mot Pakistan.

2) Terrorkrigens janusansikt er at statsmakten tilføres ny legitimitet, og at dette vil skje på bekostning av det sivile samfunnet og menneskerettigheter. Post-11. september bryter med en viktig trend i internasjonal politikk på 1990-tallet, kjennetegnet av økende enighet om å tone ned staters suverenitet til fordel for menneskerettigheter. Faren er at disse skjøre humanitære normene for statlig adferd svekkes, og at klimaet for såkalt kritisk menneskerettighetsdialog forblir kjølig.

3) I USAs terrorkrig er allianser ikke lenger hellige. Slik forsvarsminister Donald Rumsfeld har bekjentgjort, er det etter 11. september "operasjonene som vil avgjøre alliansen, ikke alliansene som avgjør operasjonen". Faren er ikke bare at euro-atlantiske institusjoner som NATO svekkes, men at politisk uenighet mellom USA og Vest-Europa gjør at USA søker samarbeid med vekslende grupperinger av stater utenfor Europa, og hinsides multilaterale regimer og folkerettens forpliktelser.

Disse tre faresignalene er politiske utfordringer. Men valget står ikke mellom USA og anti-USA, eller terrorkrig og ikke terrorkrig. Valget står innenfor USAs eget hegemoni. Det er et valg mellom to utgaver av Pax Americana:

USA som initiativtageren til en kollektiv rettsorden etter første og annen verdenskrig, eller et USA som i rakst tempo kan undergrave den samme ordenen. Denne spenningen er identisk med to tankesett som begge er representert i Washington. På den ene siden Utenriksdepartementet og Colin Powells pragmatiske tilnærming, på den andre siden den politiske ledelsen i Pentagon og en særlig form for amerikansk idealisme i skjæringspunktet mellom patriotisme, moralisme og militærmakt som styringsinstrument.

Norges oppgave må være å passe på hvilken av disse to grupperingene vi heier på. For å feilsitere en britisk statsminister som også førte an i en global krig: Sjelden har så få hatt så mye makt til å avgjøre så mye av fremtiden for så mange.

[Til forsiden](#) - [Tilbake til artikkelen](#)